

PRIKAZ KNJIGE PROF. DR. SC. RATKA ZELENIKE EKONOMIKA PROMETNE INDUSTRIJE

A Review of the Book by Ratko Zelenika, Ph D

Economics of Transport Industry

mr. sc. Mirjana Grčić Fabić

E-mail: mgrcic@efri.hr

mr. sc. Helga Pavlič Skender

E-mail: hpavlic@efri.hr

UDK 338.47:656(075.8)

656:338.47(075.8)

Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci i IQ PLUS d.o.o. Kastav u 2010. godini izdali su znanstvenu knjigu i sveučilišni udžbenik *Ekonomika prometne industrije* autora red. prof. dr. sc. Ratka Zelenike. Rezultati

istraživanja predstavljeni su u osam međusobno povezanih dijelova raspoređenih na 1.120

stranica. Sadržaj ovoga opsežnog djela obogaćen je pogovorom, sažetcima na domaćem i dva strana jezika te kazalom imena, pojmova i kratica. Tekst se odlikuje sustavnošću, konciznošću i jednostavnošću te je upotpunjen brojnim tablicama, grafikonima, shemama, zemljovidima i primjerima.

Autor dr. sc. Ratko Zelenika redoviti je profesor i znanstveni savjetnik na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci. Do danas je samostalno i u koautorstvu objavio 40 knjiga i više od 500 znanstvenih i stručnih djela s tematikom: špedicija, transport, promet, logistika, osiguranje, znanost o znanosti, metodologija znanstvenoga istraživanja, tehnologija znanstvenoga

istraživanja. *Ekonomika prometne industrije* je opširno, bogato, pregledno i moderno djelo. U njemu je predstavljeno mnogo novih spoznaja, pojmova, definicija, pristupa, koji ga svakako klasificiraju u znanstveno djelo. Isto tako, sveobuhvatnost i detaljnost u raščlanjivanju i sistematiziranju temeljnih spoznaja i teorija o ekonomskim fenomenima u transportu i prometu te mnoštvo praktičnih primjera, svrstavaju ga u visokokvalitetan udžbenik.

Knjigu su recenzirali i dali pozitivne ocjene kompetentni znanstvenici: dr. sc. Željimir Pašalić, redoviti profesor i znanstveni savjetnik na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Splitu, dr. sc. Željko Radačić, redoviti profesor i znanstveni savjetnik na Fakultetu prometnih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, i dr. sc. Ljerka Cerović, docentica i znanstvena suradnica na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci.

Struktura ove znanstvene knjige i sveučilišnoga udžbenika vrlo je detaljno raščlanjena, nudeći pri tome čitatelju bogat izvor znanja i informacija na jednome mjestu. U prvom dijelu, „Uvodu“, autor je formulirao znanstveni problem, predmet i objekt istraživanja. Iz navedenoga postavljena je i temeljna znanstvena hipoteza uz pomoćne hipoteze, poduprte i mnogobrojnim argumentima. Nadalje su elaborirani svrha i ciljevi istraživanja, dana je ocjena dosadašnjih

istraživanja iz tretirane problematike te su navedene znanstvene metode i obrazložena je struktura djela.

U uvodu autor jasno daje do znanja što se nalazi u fokusu istraživanja, i što ovo djelo razlikuje od svih dosadašnjih istraživanja ove problematike, a to su posebice: elementi proizvodnje prometnih proizvoda, ekonomski zakoni, tarife primarnoga, sekundarnoga i tercijarnog transporta i prometa, troškovi u prometnoj industriji i parametri uspješnosti i stabilnosti u poslovanju proizvođača prometnih proizvoda. Sukladno tome postavljena je i temeljna znanstvena hipoteza: *znanstvene spoznaje, pravila, načela, zakoni, zakonitosti, teorije... o transportu, prometu, ekonomiji i ekonomici općenito, a posebno o najvažnijim ekonomskim zakonitostima, načelima... ekonomike prometnih industrija, predstavljaju conditio sine qua non kreiranja, dizajniranja, operacionaliziranja, servisiranja, upravljanja i kontroliranja kvalitetnih, konkurentnih, profitabilnih... procesa proizvodnje prometnih proizvoda u konvencionalnim, kombiniranim i multimodalnim prometnim industrijama, odnosno u mikro, makro i globalnim prometnim industrijama i prometnim sustavima.*

Drugi dio, „Teorijske značajke transporta i prometa“ sastoji se od četiri tematske jedinice: pojmovi – prijevoz, promet, konvencionalni, kombinirani i multimodalni transport i promet; sustav – sustavno mišljenje, elementi, struktura, vrste, transportni i prometni sustavi; struktura transportnoga i prometnoga sustava po vertikali; struktura transportnoga i prometnoga sustava po horizontali.

Temeljni pojmovi transporta i prometa polazište su u analizi karakteristika ekonomskih fenomena u prometnoj industriji. Stoga, autor detaljno elaborira značajke suvremenog sustava transporta i prometa. Posebno su naglašene karakteristike transportnih i prometnih sustava kao stohastičkih i dinamičkih sustava, jer djeluju na turbulentnim tržištima i njihova se struktura prilagođava zahtjevima tržišta relativno brzo, uspješno i učinkovito.

„Temeljne vrste transporta i prometa“ naslov je trećega dijela. Rezultati istraživanja predstavljeni su u sedam tematskih poddijelova: transport i promet prema namjeni; transport i promet prema teritorijalnom djelokrugu poslovanja; transport i promet prema predmetu prometovanja; transport i promet prema ustroju procesa proizvodnje prometnih proizvoda; transport i promet prema mediju kojim se koristi; transport i promet prema specifičnim značajkama procesa proizvodnje prometnih proizvoda; transport i promet prema važnosti njihovih misija u prometnim i logističkim industrijama.

Temeljne vrste transporta i prometa autor klasificira s obzirom na sedam različitih kriterija. Predstavljen je potpuno nov pristup, tj. novi kriterij klasifikacije, koji transport i promet razlikuje prema važnosti njihovih misija u prometnim i logističkim industrijama. Važnost pojedinih vrsta transporta i prometa proizlazi iz argumenata o njihovoj zastupljenosti u ukupnim procesima proizvodnje prometnih proizvoda u mikro, makro i globalnim prometnim i logističkim industrijama. Tako autor klasificira transport i promet na primarni, sekundarni i tercijarni transport i promet. Ovaj pristup razlikuje se od tradicionalnog pristupa u znanstvenoj i stručnoj literaturi, koji transport i promet promatra prema pojedinim njihovim granama.

Nakon elaboriranih temeljnih značajka o transportu i prometu, nadovezuje se dio o prometnoj industriji. U četvrtom dijelu, „Važnije odrednice prometne industrije“, autor je rezultate istraživanja sumirao u jedanaest poddijelova: pojam i važnost transportne industrije i sustava prometnih industrija; temeljne vrste prometnih industrija; elementi proizvodnje prometnih industrija; formuliranje modela razvoja elemenata proizvodnje prometnih proizvoda (2009.-2025.); projekcija održivoga rasta i razvoja elemenata proizvodnje prometnih proizvoda; mogućnosti implementacije modela održivoga razvoja prometnih industrija; specifičnosti prometnih proizvoda; životni vijek procesa proizvodnje prometnih proizvoda; životni vijek prometnih proizvoda; životni vijek proizvođača prometnih proizvoda.

Autor naglašava spoznaju da je prometna industrija jedna od najvažnijih industrija jer čini temeljnu logistiku svim drugim industrijama pa bez prometne industrije ne može funkcionirati ni jedna gospodarska djelatnost, niti jedan sektor primarnih, sekundarnih, tercijarnih, kvartarnih i kvintarnih gospodarskih djelatnosti. Razvijen je model razvoja elemenata proizvodnje prometnih proizvoda temeljen na specifičnostima više od četrdeset razvojnih elemenata u tranzicijskim državama. Rezultati modela imaju za cilj održivi razvoj prometnih industrija u tranzicijskim državama te su navedene implikacije modela u mikroprometnim, makroprometnim i globalnim prometnim sustavima.

Slijedi peti dio, „Ekonomija i ekonomika u fokusu prometne industrije“. U njemu su obrađene sljedeće tematske jedinice: sustavi ekonomija u prometnoj industriji; ekonomija u prometnoj industriji; ekonomika u prometnoj industriji; ekonomika poduzeća u prometnoj industriji te ekonomski zakoni u prometnoj industriji. Predstavljene su posebnosti fenomena ekonomije i ekonomike, tj. ekonomskih zakona u prometnim industrijama. Autor je, uzimajući u obzir specifičnosti procesa i proizvoda znakovitih za sve vrste transporta

i prometa, te jedinstvenih za prometnu industriju, izložio najvažnija načela, zakone, zakonitosti i teorije koje čine ekonomski okvir za kreiranje, dizajniranje, operacionaliziranje, upravljanje i kontroliranje procesa proizvodnje prometnih proizvoda u prometnim industrijama.

„Osnovne značajke i vrste ekonomika prometa i ekonomika prometne industrije“ naslov je šestoga dijela, u kojemu su prezentirane tematske jedinice: pojmovi, objekti, problemi, predmeti i hipoteze ekonomika prometa; temeljne vrste ekonomika prometa i važnije znakovitosti ekonomike prometnoga poduzeća te obilježja i vrste ekonomika prometne industrije. Samim specifičnostima ekonomskih fenomena u pojedinim prometnim industrijama on se detaljnije pozabavio u ovom dijelu. Počevši od elaboriranih fenomena ekonomike prometa na makrorazini, autor se dalje nadovezuje na fenomene ekonomike prometnog poduzeća s mikrorazine pa zaključuje navodeći ekonomske fenomene na mezorazini u okviru ekonomike prometne industrije.

Pojedine vrste prometnih industrija klasificirane su na granske i posebne prometne industrije. Nadogradnju klasičnom pristupu sagledavanja vrsta prometne industrije kao granskih čini pristup klasifikacije prometne industrije na tzv. posebne prometne industrije: primarne, sekundarne, tercijarne, konvencionalne, kombinirane, multimodalne, mikroprometne, metaprometne, makroprometne, globalne i megaprometne industrije.

Također, elaborirane su znakovitosti objekata, problema, predmeta i hipoteza u proučavanju i znanstvenoistraživačkom radu u području ekonomike prometa. Upravo znanja o međuodnosu objekata, problema, predmeta i hipoteza znakovitih za ekonomiku prometa stvaraju znanstvenu paradigmu za proučavanje fenomena ekonomike prometa i, zatim, za rast i razvoj prometnih industrija.

U sedmom dijelu, „Tarife – temeljni čimbenik racionalne proizvodnje proizvoda u prometnoj industriji“, izloženi su rezultati istraživanja u sljedećim poddijelovima: važnije značajke prometnih tarifa; međuodnos prometnih tarifa i prodaje prometnih proizvoda; primarne prometne tarife u fokusu prometnih industrija, sekundarne prometne tarife u fokusu prometnih industrija; te tercijarne prometne tarife u fokusu prometnih industrija. Tarife, jednako kao i troškovi, koje autor obrađuje u sljedećem dijelu, temeljni su element u ekonomici prometne industrije. One čine okosnicu politike prodaje proizvođača prometnih proizvoda u prometnoj industriji, kojima se omogućuje postizanje određene razine profitabilnosti i uspješnosti. Tarife, kao sustavni pregledi cijena, posebnih pravnih

pravila, kriterija i uvjeta prometnih usluga, klasificirane su u tri temeljne skupine: primarne, sekundarne i tercijarne prometne tarife. Izložene specifičnosti pojedinih tarifa čine okvir za kreiranje, dizajniranje, operacionaliziranje i upravljanje tarifama, tarifnim sustavima i tarifnim politikama aktivnih sudionika u mikro, makro i globalnim transportnim i prometnim industrijama.

Nakon prezentiranja osnovnih značajka o tarifama, autor je u zadnjemu, osmom dijelu, s naslovom „Upravljanje troškovima u prometnoj industriji“, posvetio posebnu pozornost troškovima kao vrlo bitnom čimbeniku racionalne proizvodnje proizvoda u prometnoj industriji, pa su elaborirane ove tematske jedinice: pojam i važnija obilježja troškova općenito; pojam i važnije odrednice troškova u prometnoj industriji; međuodnos prometnih tarifa i troškova u prometnoj industriji; međuodnos troškova i vozarina u prometnoj industriji; važnije vrste troškova u prometnoj industriji; metode upravljanja troškovima u prometnoj industriji; mjerenje uspješnosti i stabilnosti poslovanja proizvođača prometnih proizvoda.

Autor ističe kako u promišljanju fenomena troškova u mikro, makro i globalnim konvencionalnim, kombiniranim i multimodalnim prometnim industrijama treba uključiti i brojne važne činjenice, primjerice: da su fenomeni troškova u prometnim industrijama mnogo složeniji i zahtjevniji nego u transportnim industrijama; da na troškove u prometnim industrijama izravno i/ili neizravno utječu mnogobrojni nositelji primarnih, sekundarnih, tercijarnih, kvartarnih i kvintarnih djelatnosti; da u složenim prometnim pothvatima izravno sudjeluje više desetaka elemenata proizvodnje prometnih proizvoda koji impliciraju brojne učinke: ekonomske, tehnološke, ekološke, organizacijske, pravne i dr. Opširno i detaljno obrazloženi pojmovi i vrste troškova te zakonitosti njihova kretanja u transportnim i prometnim industrijama potkrijepljeni su odgovarajućim praktičnim primjerima, formulama, tablicama i grafikonima.

Sadržaj djela odlikuje se aktualnošću jer problematiku obrađuje na makro, mezo i mikrorazini, čime omogućuje adekvatnu analizu i planiranje donositeljima odluka u području transporta i prometa na sve tri razine. Polazeći općenito od pojma i važnosti transportnoga i prometnog sustava u nacionalnoj ekonomiji, autor se sustavno i koncizno nadovezuje na ekonomske fenomene prometne industrije te je stavlja u fokus gospodarskih i društvenih sustava. Posebno se osvrće na značajke poslovanja proizvođača prometnih proizvoda u mikro, makro i globalnim prometnim industrijama. Važnost prometne industrije, kako i sam autor ističe, može se ustvrditi na temelju činjenice da prometna industrija izravno i/ili neizravno sudjeluje u svim procesima i

aktivnostima u svim gospodarskim sektorima. Upravo zbog toga bitno utječe na profitabilnost i konkurentnost svih nositelja gospodarskih i društvenih djelatnosti.

Autor ekonomske fenomene u transportu i prometu proučava na novi način, uvelike drukčije od tradicionalnog pristupa zastupljenoga u postojećoj znanstvenoj i stručnoj literaturi, gdje se uglavnom polazi od promatranja ponašanja ekonomskih fenomena u pojedinim granama transporta i prometa, ili se bazira na fenomenima ekonomike prometnih poduzeća. U ovome djelu obuhvaćene su mnogobrojne karakterističnosti u ponašanju ekonomskih značajki procesa proizvodnje prometnih proizvoda i prometnih proizvoda u prometnim sustavima, tj. u prometnim industrijama općenito. Autor je promišljao jedinstveni pristup u proučavanju ekonomskih pravila, načela, zakona i zakonitosti u ponašanju procesa proizvodnje prometnih proizvoda u konvencionalnim, kombiniranim i multimodalnim prometnim industrijama. U tom smislu može se primjerice, između ostaloga, spomenuti životni vijek procesa proizvodnje prometnih proizvoda, životni vijek prometnih proizvoda i životni vijek proizvođača prometnih proizvoda. Autor je prvi put definirao posebnosti pojedinih faza u životnom vijeku procesa i proizvoda karakterističnih za prometnu industriju.

Rezultati istraživanja o: temeljnim značajkama i vrstama transporta i prometa, elementima proizvodnje prometnih proizvoda, ekonomskim načelima, pravilima, zakonima u prometnoj industriji; zatim o tarifama primarnoga, sekundarnoga i tercijarnoga transporta i prometa; o troškovima u prometnoj industriji te parametrima uspješnosti i stabilnosti u poslovanju proizvođača prometnih proizvoda – čitateljima su prezentirani sustavno, jasno i koncizno, pa čine visokokvalitetnu nadogradnju postojećim znanjima i vještinama i orijentir su za daljnje istraživanje i produblivanje znanstvene i stručne misli iz ekonomike prometa i ekonomike prometne industrije.

Znanstvena knjiga i sveučilišni udžbenik *Ekonomika prometne industrije* obiluje brojnim novim i inoviranim spoznajama, pojmovima i definicijama. Posebice se to odnosi na potpuno novi kriterij za klasifikaciju transporta i prometa prema važnosti njihovih misija u prometnim i logističkim industrijama, na novi način sagledavanja vrsta prometne industrije i jednako tako na: formulirani model razvoja elemenata proizvodnje prometnih proizvoda, novi pristup u proučavanju ekonomskih zakona i zakonitosti u ekonomici prometne industrije, klasifikaciju prometnih tarifa na primarne, sekundarne i tercijarne prometne tarife te karakteristike upravljanja troškovima u prometnoj industriji s mnogim posebno prilagođenim prometnoj industriji formulama, grafikovima i primjerima. Upravo zbog takvih obilježja ovoga sveobuhvatnog djela može se sa sigurnošću ustvrditi kako je ovo jedinstvena edicija takve vrste te da ispunjava sve relevantne referencije kapitalnog djela.

Knjiga je zbog svoje teorijske i praktične vrijednosti namijenjena jednako i studentima, doktorandima, nastavnicima, poduzetnicima, menadžerima, stručnjacima, nositeljima državne politike i drugima koji sudjeluju u kreiranju, operacionalizaciji, upravljanju i kontroli procesa proizvodnje u mikro, makro i globalnim prometnim i logističkim sustavima, tj. industrijama.

„Ekonomika prometne industrije“ ima najvažnije referencije kapitalnoga djela, što se potkrepljuje sljedećim bitnim argumentima: 1) u svijetu ne postoji knjiga s takvim naslovom, 2) u njoj je autor ponudio više od 400 novih, izvornih i originalnih definicija, 3) u njoj je autor ponudio 143 nove i originalne formule i novi kvantitativni model o transformaciji klasične u suvremenu prometnu industriju, 4) u njoj je predloženo više od 300 originalnih i reprezentativnih primjera, 5) ona sadržava konzistentne odgovore na 2.065 pitanja, 6) više od 70% sadržaja autorov je izvorni tekst i 7) ova znanstvena knjiga i sveučilišni udžbenik ima globalnu teorijsku i aplikativnu vrijednost.

Rukopis primljen: 21. 2. 2010.